

MURSELÂT SÛRESİNDE TEKRAR EDEN ÂYETLER ÜZERİNDE BAĞLAM ETKİSİ

Ahmet YAZICI¹
Mustafa KARA²

Atıf©: Yazıcı, Ahmet, Kara, Mustafa, (2015). Murselât Sûresinde Tekrar Eden Ayetler Üzerinde Bağlam Etkisi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 8, Sayı 1, Haziran 2015, ss. 177-195

Özet: Bu makalede “Murselât sûresinde tekrar eden âyetler üzerinde bağlam etkisi” konusu araştırılmaktadır. Bilindiği üzere Kur’ân, nüzül döneminde Araplar arasında son derece itibarlı bir konumu olan şiir geleneğinin tüm cazibesine meydan okuyan eşsiz bir belagat özelliğine sahiptir. Kur’ân’ı bu derece eşsiz kılan özelliklerden birisi de içerdiği bazı âyetlerin metin olarak tekrar edilmesidir. Acaba Kur’ân’da metin olarak tekrarlanan bu âyetler, sadece bir tekrar mıdır, yoksa başka bir amaç da taşımakta mıdır? İşte bu çalışmada sözü edilen soruya, Murselât sûresinde on defa tekrar eden “وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ” âyeti ve bu âyetin bağlam etkisi üzerinden cevap aranmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda -araştırma metodu olarak-, tekrarın geçtiği her ayet öbeği öncelikle bağlamı içerisinde ele alınmakta, ardından klasik ve muasır müfessirlerin konuyla ilgili yorumlarına değinilmekte, daha sonra da mükerrer âyetin ilgili bağlamda hangi (lafzî/ manevi) tekrar kapsamına girdiği tespit edilmeye ve herhangi bir kullanım amacı varsa, ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Elde edilen bulgular “Değerlendirme ve Sonuç” kısmında verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kur’ân, Murselât Sûresi, Tefsîr, Belagat, Tekrar.

Makale Geliş Tarihi: 15.01.2015/ Makale Kabul Tarihi: 16. 04. 2015

1 Dr., DİB Aşıkutlu Eğitim Merkezi, e-posta: ahmethamzat@gmail.com.

2 Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı, e-posta: mustafa-kara.tr@hotmail.com.

The Impact of Context on the Repeated Ayahs in Surah al-Mursalat

Citation/©: Yazıcı, Ahmet, Kara, Mustafa, (2015). The Impact of context on The repeated ayahs in Surah al-Mursalat, Hitit University Journal of Social Sciences Institute, Year 8, Issue 1, June 2015, pp. 177-195

Abstract: In this article, “the impact of context on the repeated ayahs in Surah al-Mursalat” is examined. As is known, The Holy Qur’an has a unique rhetorical feature which challenges to all appeal of poetic tradition that a highly prestigious situation between Arabs in revelation That some ayahs are repeated in text is one of features which makes Qur’an highly unique. I doubt whether these ayahs which are repeated as text in Our’an are only in the way of a repetition or these ayahs aim at another thing? In this article, our aim is to provide information by use of ayah “وَوَيْلٌ لِلْمُكَذِّبِينَ” which are repeated ten times in Surah al-Mursalat and the impact of context of it. As the survey method in this context, every repeated ayah phrase is primarily discussed in context, it is referred to comments about the matter of standard and modern annotators and then it is aimed to detect repeated ayah is literal repetition or incorporeal repetition in context and to reveal this aim if it has an aim of its usage. The findings are presented in assessment and conclusion sections.

Keywords: Holy Qur’an, Surah al-Mursalat, Tafseer, Rhetoric, Repetition.

I. GİRİŞ

Yüce Allah, gönderdiği elçilerini risâlet görevlerini yerine getirmeleri noktasında muarızlarına karşı mucizelerle desteklemiştir. Söz konusu mucizeler, her bir peygamberin yaşadığı dönemin şartlarına uygun olarak gerçekleşmiştir. Örneğin; Yüce Allah, sihirbazlığın meşhur olduğu Firavun toplumuna karşı Hz. Musa’yı âsâ, tıbbın zirvede bulunduğu İsrailoğullarına karşı da Hz. İsa’yı cüzzam hastalarını iyileştirme ve ölüleri diriltme gibi mucizelerle desteklemiştir.

Bu bağlamda Hz. Peygamber (s)’e verilen en büyük mucize ise, Arap edebiyatının -tartışmasız- şaheseri olan Kur’ân-ı Kerim’dır. Bilindiği üzere cahiliye döneminde Araplar arasında edebiyata ilgi büyüktü. Her sene şiir yarışmaları düzenlenir, en güzel şiirler Kâbe duvarına asılırdı.³ Fasîh konuşmak bir

³ Cahiliye döneminde düzenlenen bu yarışmalarda dereceye giren ilk yedi şiir Ka’be duvarına asılır ve insanlar günlerce bu şiirleri okurdu. Daha sonraki dönemlerde bu şiirler “Mu’allakât-ı Seb’â” (Ka’be Duvarına Asılan Yedi Şiir) adı altında kitaplaştırılmış ve Türkçe’ye de çevrilmiştir. (İmru’l-Kays b. Hucr ve diğ. (Tarafe b. ‘Abd, Hâris b. Hillize, Amr b. Külsüm, Züheyr b. Ebû Sülmâ, Antere ve Lebîd b. Rebi’a), Mu’allakât-ı Seb’â/Şark Klasikleri, çev. Sadık Yalsızcuçanlar, Timaş Yayınevi, İstanbul 1998, ss. 1-232).

meziyet sayılır; ediplere, şairlere hürmet gösterilirdi. İşte Kur'an, sahip olduğu belagat ve fesahat ile insanlar üzerinde hayranlık uyandırmış, muarızlarına meydan okumuş, bir ayetin bile benzerinin yazılamayacağını ifade ederek arapları aciz bırakmıştır (Kur'an'da tehdidi/meydan okuma âyetleri için bkz. Kur'an, 2:23; 11:13; 17:88).

Kur'an'ın asıl mu'cizliğinin, sahip olduğu belagat ve fesahatın yanı sıra barındırdığı anlam ile gerçekleştiği söylenebilir. Tebyin görevinden dolayı Kur'an'ın ilk müfessiri olarak değerlendirilen Hz. Peygamber (s)'in eğitiminde yetişen ashabin Kur'an'ı anlama ve uygulama noktasındaki başarısını, bu iki vasfı mecz etmeleriyle açıklamak mümkündür.

Kur'an'ın eşsiz üslubunu oluşturan birçok hususiyet vardır. Kıssalar, darb-ı meseller, tekrarlar, yeminler, hakikat, mecâz, sarîh, kinâye, icâz, itnab, kâfiye vb. bunların başlıcalarıdır. Bunlar arasından tekrarlar ve tekrar eden âyetlerin ifade ettiği edebî niteliklerin tahlili, bir makalenin boyutunu aşan geniş ve derin araştırmaların konusudur. Bu nedenle biz bu çalışmamızda ilgili konuyu Kur'an'daki tüm tekrar eden âyetler üzerinden değil, Mürselât süresindeki tekrarları esas alarak açıklamaya çalışacağız.

II. KUR'ÂN'DA TEKRAR

Kur'an üslubunun özelliklerinden birisi de tekrarlardır. Tekrarların doğru bir şekilde yorumlanması, Kur'an mesajının anlaşılması bakımından gereklidir.⁴

Tekrar, Arap dilinde kullanılan bir üsluptur. Kur'an, nazil olduğu dönemde Araplar arasında yaygın olan bu üslubu daha belîğ ve fasîh bir şekilde uygulamıştır. Bu bağlamda Kur'an'da bazı âyet ve kıssaların tekrar edildiği de görülür (Cerrahoğlu, 1993: 173). Bazı Avrupalı müsteşrikler, Kur'an'daki tekrarları gereksiz olarak değerlendirirken Fransız müsteşrik Henri Masse, Kur'an'daki tekrarların mantıklı ve lüzumlu olduğu kanaatinde (Okıç, 1995: 118).⁵

Lügatte “tekrarlamak, yinelemek” manasına gelen “كرّر” fiilinden mastar olan *tekrar*, Seyyid Şeyhün tarafından “bir kelimenin veya lafzın aynı siyâkta, te'kid/kuvvetlendirme, tenbîh/dikkat çekme, tahvîf/korkutma veya ta'zim/yüceltme kastıyla tekrar edilmesidir” şeklinde tanımlanmaktadır (Şeyhün, 1983: 11). Zerkeşi ise *tekrar*, “konu uzadığında ilk mesajın unutulmasını

4 Kur'an'da tekrarlar konusunda geniş bilgi için bkz: Mahmud b. Hamza el-Kirmânî (ö.505/1110), *Esrârü't-Tekrâr fi'l-Kur'an, Dâru'l-Fadile, Kahire ts, ss. 1-359; Mahmud Seyyid Şeyhün, Esrârü't-Tekrâr fi Luğati'l-Kur'an, Daru'l-Hidaye, Kahire 1983, ss. 1-91; Erdoğan Baş, Kur'an'ın Üslubu ve Tekrarlar, Pınar Yayınları, İstanbul 2003, ss. 1-280; Ali Erbaş, Kur'an'daki Tekrarlar ve Sıraları, M.Ü.S.B.E, 1987, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi; ss. 1-234; Mustafa Öztürk, Kur'an Dili ve Retorisi, Kitabiyat Yayınları, Ankara 2002, ss. 1-191; Cüneyt Eren, “Kur'an-ı Kerim'de Tekrar Olduğu İddiasının Belağat Açısından Değerlendirilmesi”, EKEV Akademi Dergisi, c. III, sy. 2, ss. 91-107.*

5 Müsteşriklerin *tekrar* Kur'an için bir nakısa olarak addetmeleri bazı müfessirleri *tekrar* kelimesini kullanmaktan kaçınmaya sevk etmiş, bu nedenle söz konusu müfessirler, aynı manada olmak üzere *tekrar* yerine *tenvî'* kelimesini kullanmayı tercih etmişlerdir. ('Abdufettâh el-Hâlidî, *İcâzü'l-Beyânî'l-Kur'ânî, Dâru 'İmâd, Amman 2000, ss. 310-311).*

önlemek ve iyice yerleşmesini sağlamak (takrîr) amacıyla bizzat lafzın veya eş anlamlısının tekrarlanmasıdır” biçiminde tanımlamakta ve “şayet tekrarda amaç ilk anlamın iyice yerleşmesi (takrîr) değilse, o tekrar kapsamına girmez” demektedir (Zerkeşi, 2006: III, 15). Her iki tanımı dikkate aldığımızda, tarif sahiplerinin, tekrarda aynı siyâkı/bağlamı şart koştuklarını, siyâkın olmadığı yerde tekrardan söz edilemeyeceği noktasında ittifak ettiklerini görmekteyiz.

Buna göre Kur’ân’daki tekrarları ikiye ayırmak mümkündür.

i. Aynı *siyâkta yer alıp te’kîd, tenbîh, tahvîf, tehdit, ta’zim gibi mana ifade eden tekrarlar*. Tekâsür sûresinde geçen ve tehdit ifade eden كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ âyetleri (Kur’an, 102:3-4) buna örnek gösterilebilir.

ii. *Farklı siyâkta yer alıp tekrar gibi görünmekle beraber esasta tekrar olmayanlar*. Kur’ân’da farklı yerlerde tekrar eden kıssalar örnek verilebilir. Bu kıssalar tekrar gibi gözükse de siyâk/bağlam açısından farklılık arz etmeleri onları tekrar olarak kabul etmemize engel olmaktadır. Kur’ân’da tekrarı kabul eden âlimlerin çoğunluğu da bu kanaattedir (İtr, 1993: 249-251; Hâlidî, 2000: 311-318; Kutub, 1997: 224; Tabâtabâi, 2001: III, 289; Demirci, 1988: 186).

Kur’ân’daki tekrarları *lafzî* ve *manevî* olmak üzere de iki kısma ayırmak mümkündür. *Lafzî tekrar*, bizzat lafzın aynıyla tekrar edilmesi, *manevî tekrar* ise lafzın farklı olmakla birlikte mananın tekrar edilmesidir. Bu doğrultuda Rahmân ve Mürselât sûrelerindeki tekrarlar *lafzî tekrar*, Kur’ân’daki kıssaların tekrarı da *manevî tekrar* kısmında değerlendirilmektedir. Ancak bu tasnif şekilsel bir tasniftir; tekrarın mahiyet ve amacını ortaya koyan bir tasnif değildir.

Kur’ân’da tekrarlar hakkındaki bu genel bilgilerden sonra Mürselât sûresinde yer alan tekrara ve niteliklerine geçmek, ilgili âyetlerin tekrar kapsamına girip girmediklerini tespite çalışmak istiyoruz.

III. MURSELÂT SÛRESİ

Mürselât sûresi,⁶ Mekke’de nazil olması hasebiyle Mekki sûrelerin genel özelliklerini yansıtır. Sürenin bölüm ve fasılları/âyet sonları, kısa, seri ve değişkendir. Her bölümün fasılası ayrıdır. Sürede bazı lafızların tekrarlandığı görülmektedir. Bu âyetleri dinleyen beşer, sözü edilen bölüm ve fasılları birbiri

⁶ Mürselât sûresi, Hûmeze sûresinden sonra Kâf sûresinden önce Mekke’de inmiştir. 50 âyettir. Nüzül sırasına göre 35, resmi Mushaf sıralamasına göre ise 77. sıradadır. İsmi birinci âyette geçen ve “gönderilenler” anlamına gelen mürselât kelimesinden almıştır (Okuyan, 2011: 425). Kaynaklarda yaygın olarak bu isimle anılmaktadır. Bazı tefsirlerde ve Buhârî’de sûre başındaki vâv “s” harfi ile birlikte “Ve’l-Mürselât” şeklinde isimlendirilmiştir (Buhârî, 1992: 77). Ayrıca “Ve’l-Mürselâti ‘Urfe” adıyla da anılmaktadır (Kurtubi, 2006: XXI, 494; İbn Aşur, 1984: XXIX, 417-419; Karaman ve diğ., 2007: V, 524).

ardınca kendine has yakıcılığı ve şiddetiyle hisseder. Bir vuruşun sersemliği geçmeden aynı şiddet ve sertlikte ikinci bir vuruş hemen onu yakalar (Havvâ, 2003: XI, 6313).

Genel olarak, kıyamet ve ahiretin varlığını ispat etmeyi esas alan ve bu gerçekleri inkâr ya da ikrar edenlerin sonunun ne olacağı hakkında bilgiler veren sûrede, şu konular ele alınmaktadır:

- Ölümden sonra dirilişin gerçekleşeceğine dair yemin edilmesi. (1-7)
- Kıyâmet ve âhiretin mutlaka gerçekleşecek olması. (8-15)
- Geçmiş ümmetlerden inkâr edenlerin nasıl helak edildikleri. (16-19)
- İnsanlığın doğuşu, tarihçesi ve yaşadığı yeryüzünün mahiyeti. (20-28)
- İnkârcıların korkunç sonu. (29-40)
- Müttekilerin mükâfatı. (41-45)
- Suçlulara yönelik kınayıcı ifadeler ve insana, Kur'an'dan başka hiçbir şeyin bu dünyada doğru yolu gösteremeyeceği. (45-50)

Seyyid Kutub, bu sûre hakkında şöyle der: “Bu sûre ifade yapısı, musiki vuruşları, çarpıcı sahneleri ve şiddetli yakışıyla önünde hiçbir kalp ve varlığın duramayacağı büyük bir hamledir. Kur'an'ı indiren ve ona bu yüksek etkileme gücünü bağışlayan Allah'ı tenzih ve tesbih ederim” (Kutub, 2008: VI, 3795).

IV. MURSELÂT SÛRESİNDE TEKRAR EDEN ÂYETLER

Murselât sûresine “وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ” âyeti lafız olarak on defa tekrarlanmaktadır. Âyetteki وَيْلٌ kelimesi⁷ “veyl olsun, yazıklar olsun, vay haline!” وَيْلٌ ifadesi “o gün”, الْمُكَذِّبِينَ ise “yalanlayanlar” demektir. وَيْلٌ kelimesi aslında mastar olan, fiilinin yerine geçen ve mansub olarak okunması gereken mef'ûl-ü mutlaktır. Ancak kendisine veyl edilenin helak oluşunun sabit ve devamlı olduğuna delalet etmesi için merfû okunmuştur. Mansûb okunması da caizdir. Ancak mansûb okunduğuna dair kıraat yoktur (Zemahşeri, 2006: IV, 511).

Murselât sûresinde 15, 19, 24, 28, 34, 37, 40, 45, 47 ve 49 âyetlerde tekrar edilen “وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ” âyeti, “o gün vay haline yalanlayanların” şeklinde tercüme edilebilir.

Acaba bu âyet, lafızla beraber mana tekrarı da ihtiva ediyor mu? Ediyorsa amaç nedir? Şayet manen tekrar yoksa, ilgili bağlamda hangi anlam

7 “وَيْلٌ / Veyl, 'leyl' vezninde, aslında 'kötülüğün inmesi' manasında olup bazen bir belanın ortaya çıkması zamanında dehşet ve kötülüğü ifade etmek için dilimizdeki 'vay, yazık' kelimeleri gibi kaygılı olma ve dehşete düşme makamında kullanılır. Bu bağlamda 'vay haline! yazık yazık' demek gibi olur ki, biz bunları acıma ve teessüf etme anlamında kullanırız. Bir de وَيْلٌ / veyl, 'uçuruma yuvarlanmak gibi kötü bir durum, helak olma ve zarar etme, çok üzüntü duyma veya beddua etme' anlamlarında kullanılır. Veyl ona! demek, 'o helak oldu veya helak olsun' demektir.” (Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Eser Neşriyat ve Dağıtım, İstanbul 1979, VIII, 5521-5522).

kastedilmektedir? Şimdi bu sorulara yanıt bulmaya çalışalım.

Sürede ilk tekrar 15. âyette geçmektedir. Bu kapsamda 15. âyetin bağlamını oluşturan ilk onbeş âyetin metin ve meali şu şekildedir:

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ﴿١﴾ وَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا ﴿٢﴾ وَالنَّائِبَاتِ نَيْبًا ﴿٣﴾ وَالْقَارِعَاتِ قَرَعًا ﴿٤﴾ وَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا ﴿٥﴾ عَذْرًا أَوْ تَذْرًا ﴿٦﴾ إِذَا تَوَعَّدُونَ لَوَاقِعَ ﴿٧﴾ فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ﴿٨﴾ وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ ﴿٩﴾ وَإِذَا الْجِبَالُ سُفِّتْ ﴿١٠﴾ وَإِذَا الرَّسُلُ أَقْبَتْ ﴿١١﴾ لَا يَأْتِي يَوْمَ أُجِّلَتْ ﴿٢١﴾ لِيَوْمِ الْفَصْلِ ﴿٣١﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمَ الْفَصْلِ ﴿٤١﴾ وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٥١﴾

1-7. Birbiri ardından gönderilenlere, esip savuranlara, yaydıkça yayanlara, (hak ile bâtil) birbirinden iyice ayıranlara ve (doğru yolda olanlara) özür dileme (yani tevbe etme imkânı vermek), (bâtil yolda olanlara da) uyarda bulunmak için öğüt telkin edenlere yemin olsun ki, size vaad olunan şey mutlaka gerçekleşecektir.

8-11. Yıldızlar söndürüldüğü, gök kubbe yarılıp parçalandığı, dağlar ufalanıp savrulduğu ve peygamberlerin (ümmetleri hakkında şahitlik) vakti tayin edildiği zaman, (artık kıyamet kopmuş olacaktır). **12.** (Bu durum), hangi güne ertelenmiştir? **13.** Fasl (her şeyin ayırt edilip açıklanacağı Ayrılma) Günü'ne. **14.** "(Ey Peygamber!) O Ayrılma Günü'nün ne olduğunu sana bildiren nedir?" **15.** O gün, vay haline yalanlayanların! (Âyetlerin mealleri için bkz. Okuyan, 2011: 427-428).

Müfessirler, bu âyetlere dair yorumlarını yeminle başlayıp cevabıyla biten ilk yedi âyet ve kıyameti tasvir eden sonraki yedi âyet olmak üzere iki kısımda yapmışlardır. Bu çerçevede müfessirler, ilk âyet gurubunda yemin edilen "gönderilenler", "العاصفات" "esenler, estirenler", "النَّائِبَاتِ" "yayanlar, bildirenler", "القَارِعَاتِ" "ayıranlar", "الْمُلْقِيَاتِ" "ilka edenler, verenler, ulaştıranların" kimler oldukları hususunda farklı görüşler öne sürmektedirler. **Râzî**, bu konuda melekler, rüzgârlar, vahiy, peygamberler ve insanların kalplerine doğan dürtüler olmak üzere beş farklı yaklaşımın varlığından söz etmektedir (Râzî, 2009: XXIX, 233-235). Sürenin bu bölümünde yemin edilenler hakkında müfessirlerin ihtilafa düşmesinin sebebi, bu kelimelerin sıfat olarak getirilip nitelendirdikleri şeylerin zikredilmemesidir. **Seyyid Kutub** burada yemin edilen varlıkların betimlenmeyip belirsiz bırakılmasını şu şekilde yorumlamaktadır:

"Aslında sadece Yüce Allah'ın bildiği bir ğayb meselesi (yani kıyamet günü) hakkında yemin edilirken belirsiz şeyler üzerine yemin edilmesi son derece tutarlı ve uyum gözetici bir yöntemdir. Bu yemin cümleleri ile demek isteniyor ki, bu ğaybe ilişkin olgular nasıl birer realite ise ve insan hayatını etkiliyorlarsa kıyamet

günü de öyledir, o da bir gün gerçekleşecek olan bir realitedir”
(Kutub, 2008: VI, 3791).

Birinci âyet gurubunda va'd olunan kıyametin vuku bulacağına dair yemin edildikten sonra ikinci âyet gurubu kıyametin kopuşunu tasvirle başlamaktadır. Yıldızların yok edilip söndürülmesi, göğün yarılması ve dağların ufalanıp savrulması gibi insan tahayyülünün üzerinde yer alan kıyamet sahneleri çarpıcı bir şekilde gözler önüne serilmekte, insanlık tarihi boyunca süregelen hakk-batıl mücadelesinde son sözün söyleneceği ve bütün peygamberlerin ümmetleri adına şahitlik yapacakları hüküm gününün azameti, istifham üslubuyla zikredilerek yalanlayanlar şu korkunç uyarı ile ikaz edilmektedirler: **O gün, vay haline yalanlayanların!**

Sûrede ilk defa burada zikredilen **وَإِنَّ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ** âyetinde “يَوْمَئِذٍ” zaman zarfıyla kastedilen insanların hesaba çekileceği hüküm günüdür. Dolayısıyla âyetteki **يَوْمَئِذٍ** / *veyl* o güne hasredilmiştir. Âyetteki yalanlayanların inkâr ettikleri şeyin, **Nesefî**, **Âlûsî**, **Kâsımî**, **Mevdûdî**, **Şevkânî** ve **Hererî** “yevmü'l-fasl/hüküm günü” (Nesefî, 2009: IV, 472; Âlûsî, 2005: XV, 192; Kâsımî, 2003: IX, 300; Mevdûdî, 2006: VI, 584; Şevkânî, 1994: V, 473; Hererî, 2001: XXX, 538), **Râzî** “tevhid, nübüvvet, yeniden dirilip hesap verme ve peygamberlerin haber verdiği her şey” (Râzî, 2009: XV, 238), **İbnü'l-Cevzî**, “ölümden sonra diriltirme” (İbnu'l-Cevzî, 1984: VIII, 447), **Kurtubî** “Allah, peygamberler, kitaplar ve ayırdetme günü” (Kurtubî, 2006: XXI, 501), **Merâgî** “Allah, peygamberler, kitaplar ve nebilerin getirdiği bütün haberler” (Merâgî, 2006: X, 290), **Komisyon** “kıyamet ve ahiret” (Hayreddin Karaman ve diğ., 2007: V, 527) olduğu görüşündedirler.

İbn Aşur, bu âyet bağlamında şu yorumu yapmaktadır: “Bu âyet ve sûredeki diğer benzerleri, Kur'ân'ı işiten müşriklere tehdit ve onları hüküm günü hakkında korkutmayı amaçlayan istinaf cümleleridir. Manen ‘*size vaad olunan şey mutlaka gerçekleşecektir*’ cümlesine bağlıdır” (İbn Aşur, 1984: XXIX, 427). **Vehbe Zuhaylî** metin olarak tekrar eden bu âyetlerin korkutma, te'kid ve ikrar ettirme anlamı taşıdığını vurgulamaktadır (Zuhaylî, 2009: XV, 342).

Âyet ilk olarak burada zikredildiği için müfessirler tekrar mevzusuna bir sonraki âyet bağlamında temas etmişlerdir.

Sûrede ikinci tekrarın geçtiği on dokuzuncu âyet ve bağlamını oluşturan üç âyetin metin ve meali şu şekildedir:

﴿٦١﴾ أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَوَّلَ يَوْمَئِذٍ ﴿٦١﴾ ثُمَّ نُنْعِمُكُمْ بِالْآخِرِ يَوْمَئِذٍ ﴿٦١﴾ كَذَلِكَ نَقْعَلُ بِالْمُجْرِمِ يَوْمَئِذٍ ﴿٦١﴾ وَإِنَّ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ يَوْمَئِذٍ ﴿٦١﴾

16. Biz, (bunlar gibi inkârcı olan) öncekileri helâk etmedik mi? 17. Sonra gelenleri de onların ardına takacağız. 18. İşte Biz, suçlulara

böyle yaparız! 19. O gün, vay haline yalanlayanların!

Bir önceki bölümde hüküm gününün dehşetine tanık olan müşrikler, nasıl hüküm günüyle tehdit edildilerse, önceki kuşakların yok edilişi onlara hatırlatılarak bizzat yaşadıkları dünyanın da onlar için emin bir yer olmadığı ihtar edilerek tehdit içeren şu âyetle uyarılmışlardır: **O gün, vay haline yalanlayanların!**

Sürede ikinci defa zikredilen **وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ** âyeti hakkında müfessirler şu yorumlarda bulunmuşlardır.

Taberî, âyette veyl edilenlerin Yüce Allah'ın önceki âyetlerde zikrettiği haberleri ve kudretini yalanlayanlar (Taberî, 2001: XXIII, 594), **Semerkandi**, Allah'ın resullerini inkar edenler (Semerkandi, 1993: III, 435),⁸ **Nesefî** ve **Mazharî** ise Allah'ın tehditlerini yok sayanlar (Nesefî, 2009: IV, 472; Mazharî, 2004: X, 134) olduklarını söylemektedirler.

Râzî, âyette veyl edilenler her ne kadar dünyada iken azaba çarptırıldılarsa da en büyük musibet ve cehennem kıyamet gününde özellikle bunlar için hazırlanmıştır, demektedir (Râzî, 2009: XV, 240). **Merağî** de Râzî ile aynı görüşü paylaşmış ve ilave olarak şunları söylemiştir: “Bu âyetin ikinci defa zikredilmesi Arapçada yaygın bir üslup olan tekrardır ve önceki âyeti te'kid etmektedir” (Merâğî, 2006: X, 291). **Mevdûdî** de âyeti benzer şekilde şöyle yorumlamaktadır: “Bu cümle şu manadadır: Onların dünyadaki sonu veya kendilerine dünyada verilen ceza, asıl ceza değildir. Gerçek ceza ve felaket kıyametten sonra olacaktır” (Mevdûdî, 2006: VI, 585). Görüldüğü gibi Râzî Merağî ve Mevdûdî âyetteki “**يَوْمَئِذٍ**” zarfını hüküm gününe irca ederek önceki âyetle mana aynıyeti kurmuşlar ve âyeti öncekini te'kid eden bir tekrar formunda açıklamışlardır. **İbn Aşur**'a göre bu âyet, hüküm gününe inanmayanları tehdit eden bir önceki âyetin tekrarıdır ve ikinci defa zikredilmesi tekrarın amaçlarından biri olan tehdit anlamının pekiştirilmesi içindir (İbn Aşur, 1984: XXIX, 429).

Beydâvî ve **Âlûsî**, önceki âyette veyl edilenlerin hüküm gününü inkâr edip azab edilenler; bu âyette veyl edilenlerin ise, bu dünyada Allah ve Peygamberlerini inkâr ettiği için helake uğrayarak azap edilenler olduğunu söylemektedirler. Yani bu iki müfessir, âyetteki “**يَوْمَئِذٍ**” zarfını önceki âyette hüküm gününe, bu âyette ise dünyadaki helak gününe irca ederek âyette tekrar olmadığını ifade

⁸ Ebu'l-Leys Semerkandi'ye ait olan tefsirin adı Tefsîru Ebi'-Leys veya Tefsîru'l-Kur'an'dır. Bahru'l-'Ulûm adlı tefsîr ise Hanefî Fakih 'Alâuddîn 'Alî b. Yahyâ es-Semerkandi'ye aittir. Maalesef eseri tahkik edenler bu hususa dikkat etmemişler ve tahkik ettikleri eserin isminde dahi bu denli bir hataya düşmüşlerdir. (Geniş bilgi için bkz. İshak Yazıcı, “Bahru'l-'Ulûm”, DİA, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, c. IV, ss. 517-518).

etmektedirler. **Âlûsî** bu yoruma ilave olarak zayıf görüşler için kullanılan “قيل” lafzıyla, her iki yerde yalanlayanların ilgi alanlarının farklılığından dolayı tekrar olmadığını söyleyenlerin bulunduğunu zikretmiştir. Ayrıca her iki müfessir, te’kid maksadıyla tekrarın caiz ve güzel olduğunu ve Arapçada yaygın olarak kullanıldığını belirtmişlerdir (Beydâvî, ts.: V, 275; Âlûsî, 2005: XV, 192-193).

Beydâvî ve **Âlûsî**’nin bu yorumları, araştırma konumuz açısından büyük önem arz etmektedir. Zira onların yorumları âyetin tekerrür probleminde ön açıcı ipuçları vermektedir. Her iki müfessirin âyetteki “يَوْمَئِذٍ” zarfını farklı günlere hasrederek âyeti tekrar kapsamından çıkarmaları, mefhumu muhalifinden hareketle aynı güne hasredilmeleri durumunda tekrarı mümkün kılmaktadır. Dolayısıyla âyetteki يَوْمَئِذٍ - yalanlayanların neyi yalanladıkları âyetin tekrarıyla alakalı değil, tekrarın hikmeti veya illetiyle alakalıdır.

Sûrede üçüncü tekrarın geçtiği yirmi dördüncü âyet ve bağlamını oluşturan dört âyetin metin ve meali şu şekildedir:

الْمَ نَخْلُقُكُمْ مِنْ مَّاءٍ مَهٍ يِّنِ ﴿٢٠﴾ فَجَعَلْنَاهُ فِى قَرَارٍ مَّكَ يِّنِ ﴿٢١﴾ إِلَى قَدَرٍ مَّعْلُومٍ ﴿٢٢﴾ فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ ﴿٢٣﴾ وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِ يِّنِ ﴿٤٣﴾

20-22 (Ey insanlar!) Sizi dayanıksız bir sudan yaratıp onu belli bir süreye kadar sağlam bir yere yerleştirmedik mi? **23.** (Bütün bunları) Biz takdir ettik. Bizim gücümüz ne mükemmeldir! **24.** O gün, vay haline yalanlayanların!

Bu âyetlerde eşrefi mahlûkat olan insanın yaratılış süreci gözler önüne serilmektedir. Yüce Allah’ın birçok nimetine mazhar olan insanoğlunun basit bir sudan yaratılmış olduğu dikkatlere sunulmakta ve bütün bunlara gücü yeten Allah’ı yalanlayanlar tehdit edilmektedir. Basit bir sudan insanı yaratan Allah, elbette onu kıyamet gününde yeniden diriltmeye kadirdir. Bunu inkâr edenler şu ifadeyle azarlanıp tehdit edilmişlerdir. **O gün, vay haline yalanlayanların!**

Sûrede üçüncü defa zikredilen وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِ يِّنِ âyeti hakkında müfessirler şu yorumlarda bulunmuşlardır.

Taberî, âyette veyl edilenlerin Allah’ın kendilerini basit bir sudan yaratmasını inkar edenler (Taberî, 2001: XXIII, 596), **Semerkandî**, birinci yaratılışı görüp de ikinci yaratılışı tekzib edenler (Semerkandî, 1993: III, 435-436), **Nesefî**, fitrat nimetini yalanlayanlar (Nesefî, 2009: IV, 473), **Merağî** ve **Hererî** ise, hüküm günündeki azabı ve Allah’ın nimetlerini inkâr edenler (Merâğî, 2006: X, 292; Hererî, 2001: XXX, 542) olduğu görüşündedirler.

Beydâvî, **Ebussuud**, **Âlûsî**, **Şevkânî**, **Kâsımî**, âyette azarlanıp tehdit

edilenlerin Yüce Allah'ın kudretini ve yeniden diriltilmeyi inkâr edenler olduğunu söylemektedirler (Beydâvî, ts.: V, 275; Ebussuud, ts.: V, 444; Âlûsî, 2005: XV, 192-193; Şevkânî, 1994: V, 474; Kâsımî, 2003: IX, 301).

İbn Aşur'a göre, bu âyet ikinci âyette olduğu gibi tekrardır ve te'kid ifade etmektedir (İbn Aşur, 1984: XXIX, 432).

Sûrede dördüncü tekrarın geçtiği yirmi sekizinci âyetin ve bağlamını oluşturan üç âyetin metin ve meali şu şekildedir:

أَلَمْ نُجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا ﴿٥٢﴾ أَحْيَاءَ وَأَمْوَاتًا ﴿٦٣﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُم مَّاءَ فُرَاتًا ﴿٧٣﴾ وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ
لِّلْمُكذَّبِينَ ﴿٨٢﴾

25-26. Yeryüzünü diriler ve ölüler için toplanma yeri yapmadık mı? 27. Oraya sabit, çakılı ve sarsılmayan ağırlıklar koyduk ve size tatlı sular içirdik. 28. O gün, vay haline yalanlayanların!

“Önceki âyet grubunda insanın ana rahmindeki korunmuşluğu dile getirilirken, bu âyetlerde de bir anlamda ‘ikinci vatan’a gönderme yapıldığı söylenebilir. Her iki âyet grubundaki ortak mesaj, insanın ilâhî irade tarafından kuşatılmışlığını ortaya koymak ve Allah'ın insan için korunak ve barınak imkânları sağladığını bildirmektir. “Rahim” ve “dünya” şeklindeki bu iki vatanın hatırlatılmasının asıl nedeni ise, bir üçüncüsünün de mutlak sûrette geleceğini haber vermektir. Bu iki vatana inanan kişi, bunları yaratan gücün üçüncüyü de yaratacağına inanmalıdır” (Okuyan, 2011: 455-456). Eğer hala inkârında direniyorsa aynı tehdit onu uyarmaya devam etmektedir. **O gün, vay haline yalanlayanların!**

Semerkindî, âyetteki veylin, bütün bu yaratılanları temaşa edip de Allah'ın birliğini ve ba'sı/yeniden dirilmeyi inkâr edenlere (Semerkandî, 1993: III, 436), **Taberî**, **Nesefî**, **Beydâvî**, **Ebussuud**, **Âlûsî** ve **Mazharî** de Yüce Allah'ın dünyadaki nimetlerini yalanlayanlara mahsus olduğunu söylemektedirler (Taberî, 2001: XXIII, 600; Nesefî, 2009: IV, 473; Beydâvî, ts.: V, 276; Ebussuud, ts.: V, 445; Âlûsî, 2005: XV, 194; Mazharî, 2004: X, 135, Şevkânî, 1994: V, 475).

Merağî ve **Hererî** ahiretteki büyük azabın, dünyada Allah'ın nimetlerini sonuna kadar kullanıp da inkâr edenler üzerine olacağını söylemektedirler (Merâğî, 2006: X, 293; Hererî, 2001: XXX, 544).

İbn Aşur'a göre, bu âyet ikinci âyette olduğu gibi tekrardır. Ancak buradaki tekrarın amacı azarlama ve kınamadır (İbn Aşur, 1984: XXIX, 434).

Bu ve bir önceki âyet bağlamında yapılan yorumlara baktığımızda âyetteki

“يَوْمَئِذٍ” zarfının mercii hakkında farklı bir görüş söz konusu değildir. **İbn Aşur** gerekçesini beyan ederek tekrardan söz etmiş, **Merağî**, **Hererî** ve **Mevdûdî** âyetteki veyl edilenleri hüküm günü ile ilişkilendirerek âyeti tekrar formunda açıklamış, diğer müfessirler ise âyetin bağlamından hareketle sadece “mükezzibîn” kelimesini yorumlamışlar, tekrarın varlığını veya yokluğunu söz konusu etmemişlerdir. Ancak ilk tekrar bağlamında kıyamet gününden bahsedildiğini, diğer üç tekrarda ahiretin ve hüküm gününün varlığına inanmaya sevk eden akli delillerden söz edildiğini göz önüne alırsak, tekrarı söz konusu yapmayan müfessirlerin de zımnın tekrarı kabul ettikleri sonucuna varmak mümkündür.

Sürede beşinci tekrarın geçtiği otuz dördüncü âyet ve bağlamını oluşturan beş âyetin metin ve meali şu şekildedir:

﴿١٣﴾ أَنْطَلِقُوا إِلَى مَا كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٩٢﴾ أَنْطَلِقُوا إِلَى ظِلٍّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ ﴿١٠٣﴾ لَا ظِلٌّ يَلِي وَلَا يُغْنِي يَوْمَئِذٍ مِنَ الْعَذَابِ ﴿١١٣﴾
 ﴿١٢٣﴾ إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ ﴿١٢٣﴾ كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ ﴿١٣٣﴾ وَيَلِي يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٣﴾

29. (İnkârcılara şöyle denilecektir:) ‘Haydi, yalanlamış olduğunuz şeye doğru yürüyün bakalım! **30-31.** Üç katlı, gölgesi serinletmeyen ve ateşten korumayan bir karanlığa doğru yürüyün!’
32-33. (Cehennem), kızgın (sarı) alev halatlarına benzeyen, kütükler gibi ateş saçan kıvılcımlar çıkarır. **34.** O gün, vay haline yalanlayanların!

Sürenin buraya kadar olan kısmında hüküm gününün varlığı ve inkârcıların o günkü halleri tasvir edilmişti. Şimdi ise bizzat hüküm günü gözler önüne seriliyor. Cehennem görevlileri onlara şöyle diyecek: “Yalanlaya geldiğiniz o azaba doğru yürüyün bakalım.” Burada hüküm gününün tasvirinden hüküm gününün azabına geçiş var. Akli planda temellendirilen hüküm günü nazari forma aktarılıyor. O gün muhatap olacakları cehennem somut bir şekilde gözler önüne seriliyor ve onlara şöyle deniliyor: “**Ey yalancılar!** Tehdit edildiğiniz azabın mahiyeti işte bu. **O gün vay halinize!**”

Semerkindî, âyette veyl edilenlerin, bütün bunları işittikten sonra hüküm gününü tekzip edenler (Semerkandî, 1993: III, 437), **Nesefî**, vasıfları bildirilen ateşi yalanlayanlar (Nesefî, 2009: IV, 473), **Mazharî**, ateşi ve azabı yok sayanlar (Mazharî, 2004: X, 136), **Şevkânî** ise, Allah’ın elçilerini ve âyetlerini yalanlayanlar (Şevkânî, 1994: V, 477) olduğu kanaatindedir.

Bu konuda **Hererî**, cezanın ateş olduğu ve azaptan kurtuluşun olmadığı o günde inkâr edenler için büyük bir rezillik vardır derken (Hererî, 2001: XXX, 548), **Merağî**, azaptan kurtuluş yolunun olmadığı o günü yalanlayanlara veyl

edildiğini söylemektedir (Merâğî, 2006: X, 294).

İbn Aşur'a göre bu âyet ikinci âyette olduğu gibi tekrardır. Amacı hayattaki müşrikleri tehdit etmektir (İbn Aşur, 1984: XXIX, 439).

Sûrede altıncı tekrarın geçtiği otuz yedinci âyetin ve bağlamını oluşturan iki âyetin metin ve meali şu şekildedir:

هَذَا يَوْمٌ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٥٣﴾ وَلَا يُؤَدُّ لَهُمْ فَئِجَنَدُونَ ﴿٦٣﴾ وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِ بَيْنَ ﴿٧٣﴾

35. *Bu (mahşer günü, kâfirlerin) konuşamayacağı gündür. 36.* *Kendilerine izin verilmeyecek ki özür dilesinler. 37.* *O gün, vay haline yalanlayanların!*

Sûrenin başından beri vurgulanan hüküm günü, bir önceki pasajda somutlaştırılmış ve tehdit edilen azabın keyfiyeti izhar edilmişti. Bu âyetler de yine hüküm gününden bahsetmektedir. O dehşetli azaba atılacak olan inkârcılar tam bir acziyet içerisindedir. Onlara ne konuşma hakkı, ne de özür beyan etme yetkisi verilecektir.⁹ Zaten Yüce Allah'ın elçileri vasıtasıyla defalarca uyardığı, âyetler ve deliller gönderdiği bu inkârcıların ne mazereti olabilir ki. Böylece onlar hem acziyetin ıstırabını hem de maddi azabı tadacaklar. **O gün, vay haline yalanlayanların!**

Şevkânî ve **Merağî**, âyette veyl edilenlerin, elçilerin davet ettiği ve sonuçları konusunda uyardığı şeyleri inkâr edenler (Şevkânî, 1994: V, 477; Merâğî, 2006: X, 294) olduğu görüşündedirler. **İbn Aşur**'a göre bu âyet de müşrikleri tehdit amacıyla kullanılan bir tekrardır (İbn Aşur, 1984: XXIX, 441).

Sûrede yedinci tekrarın geçtiği kırkıncı âyet ve bağlamını oluşturan iki âyetin metin ve meali şu şekildedir:

هَذَا يَوْمُ الْفَضْلِ جَمَعْنَاكُمْ وَالْأَوَّلِ بَيْنَ ﴿٨٣﴾ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكُذِّبُوا ﴿٩٣﴾ وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِ بَيْنَ ﴿١٠٤﴾

38-39. *(O zaman, inkârcılara şöyle denecektir:)* *'Bu, Ayırım Günü'dür. Sizi de, öncekileri de bir araya topladık. (Azaptan kurtulmanız için) bir hileniz varsa hemen Bana tuzak kurun!'* **40.** *O gün, vay haline yalanlayanların!*

⁹ Kiyâmet gününe ilişkin başka âyetlerde (En'âm 6/27; Enbiyâ 21/14, 97; Mü'minün 23/106; Furkân 25/27-28; Şu'arâ 26/97; Ahzâb 33/66; Sâffât 37/20; Zuhruf 43/38; Mülk 67/11; Hâkka 69/25-29; Müddessir 74/45-47; Nebe' 78/40; Fecr 89/24) günahkârların hayıflanmaları, pişmanlıkları, yeminleri ve özür dilemeleri dile getirilir. Zikrettiğimiz âyetlerle bunlar arasında çelişki var gibi görünse de gerçekte bir çelişki yoktur. "Bu âyetler ahiretteki çeşitli durumları sergilemektedir. Suçluların konuşamayacaklarını ifade eden âyetler yüce divan sahnesini anlatmaktadır. Orada Allah'ın huzurunda hesap veren kişi, O hakimler hakiminin önünde konuşamaz. Diğer âyetler kardan sonrasını tasvir etmektedir. (Süleyman Ateş, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1989, X, 275.)

Son iki pasajda hüküm gününün azabından ve ahvalinden söz edilmişti. Bu pasajda hüküm gününün temel özelliğinden bahsediliyor. O da hüküm gününün fasl günü olmasıdır. Yani mü'min kâfir bütün insanların bir araya getirileceği, insanlığın yaratılışıyla başlayan hak-batıl mücadelesinin sona ereceği, mazlumun zalimden hakkını alacağı, inananlarla inkârcıların ayrılacağı, inananların büyük mükâfata kavuşup, inkâr edenlerin şiddetli azaba çarptırılacağı ve aralarının ebediyen ayrılacağı gündür. Acziyetin zirvesini yaşayan inkârcılara şöyle seslenilir: “İnkâr ettiğiniz azap işte karşınızdadır. Kurtulmak için bir hileniz varsa elinizden geleni ardınıza koymayın.” **O gün** yegâne hüküm sahibi Allah'tır. **Vay haline yalanlayanların!**

Nesefî, **Hererî** ve **Merağî**, yeniden diriltilmeyi inkâr edenlere (Nesefî, 2009: IV, 474; Hererî, 2001: XXX, 551; Merâğî, 2006: X, 295), **Mazharî** ise, kurtuluşu mümkün olmayan cehennem azabını yalanlayanlara (Mazharî, 2004: X, 137) veyl edildiğini söylemektedir. **İbn Aşur**, bu âyetin öncekiler gibi tekrar olduğunu, tehdit içerdiğini ifade etmektedir (İbn Aşur, 1984: XXIX, 442).

Müfessirlerin çoğunluğu son üç tekrarın geçtiği âyet öbeklerini bütün olarak yorumlamış, tekrar eden âyetin mahiyet ve maksadı bağlamında özel yorumlara girmemişlerdir. Âyet hakkında yorumda bulunanlar da “يَوْمَئِذٍ” zarfıyla alakalı değil, inkârcıların neyi yalanladıkları noktasında görüş serdetmişlerdir. **İbn Aşur** her üç âyette de tekrar olduğunu belirtip tekrarın maksadını izah etmiştir.

Sûrede sekizinci tekrarın geçtiği kırk beşinci âyet ve bağlamını oluşturan dört âyetin metin ve meali şu şekildedir:

إِنَّ الْمُنَىٰ يَوْمَئِذٍ لَّيَوْمٌ لَّا يَنْفَعُ الْكٰفِرِينَ ﴿١٤﴾ وَقَوٰكِبٌ مِّمَّا يَشْتُمُونَ ﴿٢٤﴾ كَلُوا وَاشْرَبُوا هَنًّٰ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٤﴾ إِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٤٤﴾ وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكٰذِبِينَ ﴿٥٤﴾

41-42. Şüphesiz ki, *takvâ sahipleri (mahşer günü) gölgelerde, pınar başlarında ve canlarının çektiği her türden meyve(lik) lerde olacaklardır.* **43.** (Kendilerine şöyle denilecektir: ‘Dünyada yaptığınız iyi işlerden dolayı, şimdi âfiyetle yiyip içiniz.’ **44.** İşte, *iyilik sahiplerinin karşılığını böyle vereceğiz.* **45.** O gün, *vay haline yalanlayanların!*

Kur’ân’ın özelliklerinden birisi *mesânî* (Kur’an, 39:23) olması, yani içerdiği konuları üslup olarak çift kutuplu bir şekilde aktarması ve bir şeyi zıddıyla tasvir etmesidir. Murselât sûresinde bu üslubun mükemmel bir tezahürüne şahit olmaktayız. Bu doğrultuda, bundan önceki âyetlerinde inananların kıyamet günündeki hallerinden bahseden Yüce Allah, sözü inananların

mükâfatına getirerek, *mükezzibîrin* azabına karşılık *müttekîrin* mükâfatıyla, serinlik vermeyen cehennem gölgelerine karşı da serinlik kaynağı cennet gölgeleriyle mukabele etmektedir. İnananlara sekinet, inkârcılara hasret veren bu nimetlerden sonra aynı tehdit, yine tekrar etmektedir. Dünya nimetlerine aldanıp ahiret nimetlerini **yalanlayanların o gün, vay haline!**

Semerkandî, âyette veyl edilenlerin, Allah'ın iyilik yapanlara verdiği sevabı inkâr edenler (Semerkandî, 1993: III, 437), **Taberî**, **Nesefî** ve **Mazharî** cenneti yalanlayanlar (Taberî, 2001: XXIII, 612; Nesefî, 2009: IV, 474; Mazharî, 2004: X, 13), **Hererî** ve **Merağî**, Allah'ın kitabında kıyamet günü takva sahiplerine haber verdiği ikramı tekzip edenler (Hererî, 2001: XXX, 552; Merâğî, 2006: X, 296) olduğu kanaatindedirler. **İbn Aşur** ise bu âyetin öncekiler gibi tekrar olduğunu, te'kid içerdiğini ifade etmektedir (İbn Aşur, 1984: XXIX, 445).

Sûrede dokuzuncu tekrarın geçtiği kırk yedinci âyet ve bağlamını oluşturan tek âyetin metin ve meali şu şekildedir:

كُلُوا وَشَرِبُوا قَلَّ يٰۤاِنَّكُمْ مُّجْرِمُونَ ﴿٦٤﴾ وَيَلَّ يٰۤاٰمِنِيْنَ لِلْمُكَدَّبِ يٰۤاِنَّ ﴿٧٤﴾

46. (Suçlulara şöyle denecektir: 'Siz ey mücrimler! Yiyiniz, (içiniz; dünyadan) biraz daha faydalanınız! (Biliniz ki) sizler suçlusunuz.'

47. O gün, vay haline yalanlayanların!

Önceki pasajlarda inkârcıların ve müminlerin ahirette karşılaşacakları ceza ve mükâfatlar gözler önüne serilmişti. Onların akabinde gelen bu iki âyette hüsrana uğrayan inkârcıların buna sebep olan fiilleri zikredilmektedir. Elçilerin çağrılarına ve Allah'ın âyetlerine duyarsız kalıp dünyayı yeme, içme ve eğlence yeri olarak gören bütün inkârcılar şu hitapla tehdit ediliyor: Ey mücrimler/günahkârlar! Şu fani dünyada istediğiniz kadar sefa sürün. Sonunda hepiniz hüküm gününün azabıyla karşılaşacaksınız. **O gün, vay haline yalanlayanların!**

Semerkandî, âyette veyl edilenlerin, dünya nimetlerine aldanıp ahiret nimetlerini reddedenler (Semerkandî, 1993: III, 437), **Nesefî**, nimeti inkâr edenler (Nesefî, 2009: IV, 474), **Mazharî** az bir dünyalık karşılığında nefislerini elim azaba terk edenler (Mazharî, 2004: X, 138), **Hererî** ve **Merağî**, az bir meta karşılığında kendilerini daimi azaba arz edip Allah'ın onlara haber verdiği şeyleri yalanlayanlar (Hererî, 2001: XXX, 553; Merâğî, 2006: X, 297) olduğunu dile getirmektedirler. **İbn Aşur**'a göre bu âyet de ikinci âyette olduğu gibi tekrardır (İbn Aşur, 1984: XXIX, 446).

Sûrede onuncu tekrarın geçtiği son üç âyetin metin ve meali şu şekildedir:

وَأَذِاقِ يَلْ لَهُمْ ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ ﴿٨٤﴾ وَيُلِّ يُؤْمِنِ لِلْمُكَدَّبِ بِنَ ﴿٩٤﴾ قِيَايَ حَدِ يَثْ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٥﴾

48. Onlara, ‘rükû edin/boyun eğin!’ denildiğinde boyun eğmezler.

49. O gün, vay haline yalanlayanların! **50.** Artık bundan (Kur’ân’dan) sonra hangi söze inanacaklar!

48. âyetteki رَكَعَ /rükû‘ kelimesi lügatte “boyun eğmek, saygı göstermek” anlamlarına gelir (İbn Manzûr, 1999: V, 303; İsfehânî, ts.: I, 267). Ancak söz konusu kelime Kur’ân’ın bir kısım âyetlerinde “namazda rükû etmek” manasında da kullanılmıştır (Kur’an, 2:42, 125; 9:112; 22:26, 77). Kelimenin bu kullanımından dolayı âyetin Medenî olduğu kaynaklarda zikredilmektedir (Semerkandî, 1993: III, 437; Kurtûbî, 2006: XXI, 517). Sürenin genel bütünlüğü göz önüne alındığında bu kelimeyi namazla ilişkilendirmek uygun değildir. Dolayısıyla âyetin kastı, ilk muhataplar olan Mekkeli müşriklerin, ilâhî buyruklara saygı göstermedikleri ve onlara boyun eğmedikleri şeklinde anlaşılmalıdır.

Aslında burada, sûre boyunca dünya ve ahiretteki hallerinden bahsedilen inkârcıların, bu duruma düşmelerinin asıl sebebi beyan edilmektedir ki, o da şudur: “Onlara Allah’ın âyetlerine yani Kur’ân’a boyun eğin denildiği zaman itaat etmediler. Allah’a ve Resul’üne imandan mahrum kaldılar. Yeniden diriltilmeyi ve hüküm gününü inkâr ettiler. Dünyayı ve geçici nimetlerini tercih edip, ebedî olanı terk ettiler. **O gün, vay haline yalanlayanların!**”

Son âyet insanlık için Kur’ân’ın dünyadaki rehberliğinin ne denli önemli olduğunu bir kez daha gözler önüne sermektedir. Her yönüyle mucize olan, apaçık deliller ihtiva eden, hak ile batılı kesin çizgilerle ayıran, Allah’ın insanlara son mesajı ve kurtuluşun yegâne anahtarı olan Kur’ân’ı kabul etmeyen kimseye hangi şey doğru yolu gösterebilir. Tamamı insanlığın yararına olmak üzere bu kadar özellikleri ihtiva eden Kur’ân’ı kabul etmeyen inkârcılar artık hangi söze itibar edecekler.

Semerkandî, âyette veyl edilenlerin, namazı kabul ve eda etmeyenler (Semerkandî, 1993: III, 437), **Taberî**, **Nesefî**, **Mazharî**, **Hererî** ve **Merâğî**, Allah’ın emir ve yasaklarını reddedenler (Taberî, 2001: XXIII, 614; Nesefî, 2009: IV, 475; Mazharî, 2004: X, 138; Hererî, 2001: XXX, 554; Merâğî, 2006: X, 297) olduğu kanaatinde idirler. **İbn Aşur**’a göre bu âyet de diğerlerinde olduğu gibi tekrardır ve te’kid ifade etmektedir (İbn Aşur, 1984: XXIX, 447).

Son üç tekrar hakkında yapılan yorumlara baktığımızda, müfessirler veyl edilen inkârcıların yalanladıkları şeyler hususunda görüş beyan etmektedirler,

fakat “يَوْمَئِذٍ” zarfıyla alakalı yorumda bulunmamaktadırlar. **İbn Aşur** ise, her üç âyette de tekrar olduğunu belirtip tekrarın maksadını açıklamaktadır.

Tefsirinde tekrar eden âyetlere dair özel bir açıklama yapmayan **Kurtûbî**, sûrenin sonunda şunları söylemektedir: “Sûrede ‘O gün, vay haline yalanlayanların!’ buyruğunun tekrarlanması, korkutmanın ve tehdidin tekrarlanması içindir. Bunun tekrar olmadığı da söylenmiştir. Çünkü bu buyruğun zikredildiği her seferinde diğerlerinde kastedilen manadan başkası kastedilmiştir. Sanki bir hususu zikredip bunu yalanlayanın vay haline demiş, sonra başka bir husus zikredip bunu yalanlayanın vay haline diye buyurmuş, sonra bir başka hususu söz konusu ederek bunu yalanlayanın vay haline diye buyurmuş ve bu böylece sonuna kadar devam edip gitmiştir” (Kurtubî, 2006: XXI, 518). Kurtubî’nin birinci sırada bu âyetlerin tekrar olduğunu söylemesi ve ikinci sırada genellikle zayıf görüşler için kullanılan “فيل” lafzıyla birlikte tekrar olmadığı görüşünü zikretmesi, onun tekrar olduğu görüşünü benimsediği şeklinde te’vil edilebilir.

Tekrar eden her âyetteki *mükezzibîn*in neyi/neleri yalanladıkları noktasında detaylı tahlillerde bulunan **Hererî**, belâğî açıdan sûreyi yorumlarken şöyle demektedir: “O gün, vay haline yalanlayanların!” âyetinin on yerde tekrar etmesi, korkutma ve tehdidi ziyadeleştirmek içindir. Teşvik veya korkutma amacıyla tekrar güzel ve etkili bir üsluptur. Bu sûrede olduğu gibi önceki âyetin değişmesiyle tekrar daha bir güzeldir” (Hererî, 2001: XXX, 564). **Kâsımî** de Hererî gibi âyetin te’kid maksadıyla tekrarlandığını ve tekrarın bu tarzda kullanımının yaygın olduğunu söylemiştir. (Kâsımî, 2003: IX, 305).

V. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bilindiği üzere Kur’ân’da bazı âyetler metin olarak tekrar etmektedir. Kur’ân’da tekrar eden tüm âyetlerin ifade ettiği edebî nitelikler ise, makale boyutunu aşan bir çalışmanın konusudur. Bu nedenle araştırmamız, Mürselât sûresindeki tekrarlarla sınırlandırılmıştır.

Mekki sûrelerden olan ve dönemin genel özelliklerini yansıtan Murselât sûresi, belagat ve fesahatin mana ile mükemmel uyumunu remz etmektedir. Özellikle sûrede on defa geçen وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ âyeti sûreye hem akıcı bir üslup, hem de sarsıcı bir mana zenginliği katmaktadır. Ancak Arap dilinde tekrarın bir anlatım üslubu olarak kabul edilmesine rağmen, zikri bu kadar yoğun geçen bir âyetin tekrar olup olmadığı konusunun müfessirler tarafından tartışıldığı ve ilgili âyet bağlamında farklı görüşlerin serdedildiği görülmektedir.

Mevzu hakkındaki kanaatimizi serdetmeden önce âyetin hangi saiklerle tekrar kapsamında değerlendirileceği üzerinde durmak istiyoruz. Lafzî tekrar olduğu tartışmasız olan âyetin hangi şartlarda tekrar kapsamına dâhil edilip edilemeyeceğini tespit etmek ihtilafın izalesi adına önem arz etmektedir.

Murselât sûresinin anlam örgüsüne baktığımızda ahiret hayatının varlığını ve hesap gününün gerçekliğini isbat gayesi öne çıkmaktadır. Dolayısıyla âyetteki *يَوْمَئِذٍ* zarfından, sûrenin genel bağlamı göz önüne alınarak bütün tekraralarda hüküm gününün kastedildiğini söylemek mümkündür. Sûrenin genel bağlamının yanında âyet öbeklerinden oluşan özel bağlamların tesir ettiği ifade ise âyetteki *بِئْمَانٍ* kelimesidir. Nitekim müfessirler âyetteki *mûkezzibîn*in neyi/neleri yalanladıkları noktasında farklı görüşler nakletmişlerdir.

Bu hususu arz ettikten sonra bir soruyla sonuca ulaşmak istiyoruz. İnkârcıların âyette tehdit edildikleri husus, yalanladıkları şeylerin hesabının görüleceği hüküm günü müdür, yoksa yalanladıkları şeyin bizzat kendisi midir? Şayet bu sorunun cevabı, yalanladıkları şeyin bizzat kendisi olursa, *بِئْمَانٍ* ifadesinin her pasajda farklı bir olguya işaret etmesinden hareketle âyetin tekrar olmadığını söylemek mümkündür. Ancak cevap, inkârcıların tehdit edildikleri şey, yalanlayanların hesabının görüleceği hüküm günü ise, bu takdirde âyet, Arapçada yaygın bir üslup olan tekrardır ve her pasajda farklı gerekçelerle tekrarlanmıştır. Bu gerekçelerin en önemlileri de te'kid, korkutma, uyarma, müjdeleme ve tehdittir.

Yukarıda da temas ettiğimiz gibi âyetin ikinci tekrarı bağlamında **Beydâvi** ve **Âlûsi**'den naklettığımız yorumlar bu konuda önümüzü aydınlatmaktadır. Her iki müfessir âyetteki *يَوْمَئِذٍ* zarfını farklı zamanlara irca ederek âyeti tekrar kapsamından çıkarmakta, diğer bir deyişle âyetin tekrar kapsamına dahilini *يَوْمَئِذٍ* zarfındaki farklılıkta arayıp *بِئْمَانٍ* ifadesinin kastını söz konusu etmemektedirler. Bu iki müfessirimizin yorumlarından da istidlal ederek sûrede on defa lafzen tekrar eden bu âyetin birçok hikmete mebni olarak manen de tekrar ettiği kanaatini taşıdığımızı beyan etmek istiyoruz. Bu beyanımızdan sonra sûredeki tekrarları şu şekilde yorumlamak mümkündür.

Mükerrer âyetin **birinci** zikrinde kıyâmeti, peygamberleri ve hüküm gününü, **ikincide** Yüce Allah'ın, suçluları cezalandıracağı gerçeğini, **üçüncüde** insanın yaratılış sürecini ve sonunda diriltileceği âhireti, **dördüncüde** Allah'ın nimetlerini, **beşincide** vasıflarıyla beyan edilen cehennemi, **altıncıda** elçilerin akâbetinden haber verdiği mahşeri, **yedincide** son sözün söyleneceği toplanma gününü, **sekizincide** ebedi mükâfat yeri olan cenneti, **dokuzuncuda** dünya nimetlerine aldanıp ahiret nimetlerini ve **onuncuda** Allah'ın emir ve yasaklarını yalanlayanlar her defasında tehdit edilmekte ve o şiddetli günün azabı konusunda uyarılmaktadırlar.

KAYNAKÇA

KUR'ÂN-I KERÎM.

- 'ABD, Tarafe ve diğ. (1998), *Mu'allakât-ı Seb'a/Şark Klasikleri*, çev. Sadık Yalsızuçanlar, Timaş Yayınevi, İstanbul.
- İMÂDÎ, Ebussuud b. Muhammed. (ts), *İrşâdü'l-'Akli's-Selim ilâ Mezâyi'l-Kitâbi'l-Kerîm*, C. V, Mektebetü Riyâd, Riyad.
- TTR, Nureddin. (1993), *Ulûmü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Mektebetü's-Sabâh, Dimeşk.
- ÂLÛSÎ, Ebu's-Senâ Şehâbeddîn Mahmûd b. 'Abdullâh b. Mahmûd. (2005), *Rûhu'l-Ma'âni fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-'Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*, C. XV, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- ATES, Süleyman. (1989), *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, C. X, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul.
- BAŞ, Erdoğan. (2003), *Kur'an'ın Üslubu ve Tekrarlar*, Pınar Yayınları, İstanbul.
- BEYDÂVÎ, Nasıruddin 'Abdullâh b. Ömer b. Muhammed. (ts), *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vîl*, C. V, Dâru İhyâit-Türâsi'l-'Arabî, Beyrut.
- BUHÂRÎ, Ebü 'Abdillâh Muhammed b. İsmâil. (1992), *el-Câmiu's-Sahîh*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- CERRAHOĞLU, İsmail. (1993), *Tefsîr Usûlü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- DEMİRCİ, Muhsin. (1988), *Tefsîr Usûlü ve Tarihi*, İFAV Yayınları, İstanbul.
- ERBAŞ, Ali. (1987), *Kur'an'daki Tekrarlar ve Sırları*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- EREN, Cüneyt. (2001), "Kur'an-ı Kerim'de Tekrar Olduğu İddiasının Belağat Açısından Değerlendirilmesi", *EKEV Akademi Dergisi*, C. 3, S. 2, ss. 91-107.
- HÂLİDÎ, 'Abdulfettâh. (2000), *İcâzü'l-Beyâni'l-Kur'âni*, Dâru İmâd, Amman.
- HAVVÂ, Sa'id. (2003), *el-Esâs fi't-Tefsîr*, C. XI, Dâru's-Selâm, Kahire.
- HERERÎ, Muhammed Emin b. 'Abdullâh el-Uremmi el-'Alevî. (2001), *Tefsiru Hadâiki'r-Ravh ve'r-Reyhan*, C. XXX, Dâru Tavki'n-Necât, Beyrut.
- İBN AŞUR, Muhammed Tâhir. (1984), *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, C. XXIX, Dâru't-Tûnûsiyye, Tunus.
- İBN MANZÛR, Ebu'l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mûkerrem. (1999), *Lisânü'l-'Arab*, C. V, Dar Sâder, Beyrut.
- İBNU'L-CEVZÎ, Ebu'l-Ferec Cemâluddîn 'Abdurrahmân. (1984), *Zâdü'l-Mesîr*, C. VIII, el-Mektebetü'l-'İsâmî, Beyrut.
- İSFEHÂNÎ, Ebu'l-Kâsım Huseyn b. Muhammed Râğb. (ts), *el-Müfredât fi Ğaribi'l-Kur'an*, C. I, Mektebetü Nezâru Mustafâ, Beyrut.
- KARAMAN, Hayreddin ve diğ. (2007), *Kur'an Yolu*, C. V, DİB Yayınları, Ankara.
- KÂSİMÎ, Muhammed Cemâluddîn. (2003), *Mehâsinü't-Te'vîl*, C. IX, Dâru'l-Hadîs, Kahire.
- KİRMÂNÎ, Mahmûd b. Hamza. (ts), *Esrârü't-Tekrâr fi'l-Kur'an*, Dâru'l-Fadîle, Kahire.
- KURTÛBÎ, Ebü 'Abdillâh Muhammed b. Ahmed. (2006), *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, C. XXI, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut.
- KUTUB, Seyyid. (1997), *Kur'an'da Edebî Tasvir*, terc. Kamil M. Çetiner, Hikmet Neşriyat, İstanbul.
- _____ . (2008), *Fî Zilâli'l-Kur'an*, C. VI, Dâru's-Şurûq, Kahire.

- MAZHARÎ, Muhammed Senâullah el-Osmâni. (2004), *Tefsîru'l-Mazhari*, C. X, Dâru İh-yâi't-Türâsi'l-'Arabî, Beyrut.
- MERÂĞÎ, Ahmed Mustafa. (2006), *Tefsîru'l-Merâğî*, C. X, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- MEVDÜDÎ, Ebu'l-A'lâ. (2006), *Tefhimü'l-Kur'an*, C. VI, İnsan Yayınları, İstanbul.
- NESEFÎ, 'Abdullâh b. Ahmed. (2009), *Medâriku't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil*, C. IV, Dâru'n-Nefâis, Beyrut.
- OKIÇ, M. Tayyip. (1995), *Tefsîr ve Hadis Usulünün Bazı Meseleleri*, Nun Yayıncılık, İstanbul.
- OKUYAN, Mehmet. (2011), *Kısa Sürelerin Tefsiri III*, Düşün Yayıncılık, İstanbul.
- ÖZTÜRK, Mustafa. (2002), *Kur'an Dili ve Retoriği*, Kitabiyat Yayınları, Ankara.
- RÂZÎ, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Ömer Fahrüddin. (2009), *Mefâtihu'l-Ğayb*, C. XXIX, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- SEMERKANDÎ, Ebû'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed. (1993), *Tefsîru's-Semerkandi el-Müsemmâ Bahru'l-'Ulûm*, C. III, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. 'Ali b. Muhammed. (1994), *Fethu'l-Kadir: el-Câmi' Beyne Feneyi'r-Rivâye ve'd-Dirâye min 'İlmi't-Tefsîr*, C. V, Dâru'l-Vefâ, Mansura.
- ŞEYHÛN, Mahmud Seyyid. (1983), *Esrâru't-Tekrâr fi Luğati'l-Kur'an*, Daru'l-Hidaye, Kahire.
- TABÂTABÂÎ, 'Allâme Muhammed Huseyn. (2001), *el-Mizân fi Tefsiri'l-Kur'an*, C. III, terc. Vahdettin İnce, Kevser Yayınları, İstanbul.
- TABERÎ, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir. (2001), *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vili Âyi'l-Kur'an*, C. XXIII, Dâru'l-Hicr, Kahire.
- YAZICI, İshak. (1991), "Bahru'l-'Ulûm", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı yayınları, İstanbul, C. IV, ss. 517-518.
- YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi. (1979), *Hak Dini Kur'an Dili*, C. VIII, Eser Neşriyat, İstanbul.
- ZEMAŞERÎ, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed. (2006), *el-Keşşâf 'an Hakâiki Ğavâmidit-Tenzil ve 'Uyûni'l-Ekâvil fi Vücûhi't-Te'vil*, C. IV, Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, Beyrut.
- ZERKEŞÎ, Bedruddin Muhammed b. 'Abdillâh. (2006), *el-Burhân fi 'Ulûmi'l-Kur'an*, C. III, Dâru'l-Hadâratî li'n-Neşri ve't-Tevzi', Riyad.
- ZUHAYLÎ, Vehbe. (2009), *et-Tefsîru'l-Munîr*, C. XV, Dâru'l-Fikr, Dimeşk.